

התפקיד החדש של מפלגת העבודה

דימיטרי שומסקי

ר"ר מועצת יש"ע לשעבר ישראל הראל, שכיהן בעבר גם כיו"ר המכון לאסטרטגיה ציונית, טען, כי שר התפוצות, נחמן שי, הוא פוסט-ציוני ("הארץ", 13.8). כל זאת משום ששי הצהיר בראיון, כי אינו חושב שצריך להגיד לכל היהודים בעולם לעלות לישראל. בתגובה על דברי הראל דחה שי מכל וכל את תיוגו כ"פוסט-ציוני" וקבע, כי חזון משרד התפוצות בדבר קיומה של תפוצה יהודית משגשגת הוא חזון ציוני חדש ("הארץ", 16.8).

אכן, הראל טועה ומטעה, אולם גם שי אינו מדייק בדבריו. שכן הרעיון שבמרכזו מתן משנה תוקף להמשכיות ולפריחה של הוויית הפזורה היהודית לצד מדינת היהודים, אין בו משום חידוש בתולדות הציונות המודרנית.

הגדולה ההיסטורית של הציונות המדינית היתה היתה נעוצה בכך, שהיא העלתה בפני היהודים חופש בחירה אמיתי בין דפוסי הקיום הקולקטיבי בעולם המודרני – חופש בחירה, שלא עמד לרשות היהודים המודרניים בטרם הציונות, עת נאלצו להידחק לפינת ההתבוללות וההתבטלות בפני החברה הלא-יהודית. לפיכך, הציונות בשום אופן לא ראתה במולדת המדינית העתידית בחינת תחליף אולטימטיבי ומחלט לתפוצה היהודית, אלא אדרבה, היא הועידה למדינת היהודים תפקיד לא מבוטל במתן לגיטימי ציה לקיום הגלתי של היהודים שיבחרו להישאר מחוץ לאותה המדינה.

בעיני יהודה לייב פינסקר – מחבר ה"אוטואמנציפציה!" ומייסד תנועת "חיי בת ציון" – "הטריטוריה ליהודים", שלכ"י נונה ייחל בכל מאודו, לא נתפשה כמטרה בפני עצמה, אלא כמדידה רבה כאמצעי להרמת הכבוד הלאומי של יהודי התפוצות בעיני שכניהם הלא-יהודים. מהרגע שהיהודים היושבים בפזורה יוהו כבני מולדת לאומית מוכרת משל עצמם, סבר פינסקר, יעברו מן העולם הכוזב, החשדנות והרתיעה, שאיפיינו את יחס הסכיבה הלא-יהודית אליהם – יחס שהיה מנת חלקם כחסרי בית לאומי.

גם מייסד הציונות המדינית, תיאודור הרצל, הניח, כי עם השגת ההגדרה העצמית הטריטוריאלית ישתנה לטובה המעמד החברתי והמדיני של היהודים שיישבו מחוץ למולדת המדינית: "לאחר שהיהודים הנרדפים הגיעו אל המנוחה והנחלה בפלישתניה, הונהגה בכל המדינות האמנציפציה

האמיתית שמקורה ברעיונות נעלים", סיפר אחד מגיבורי "אלטנוילנד" שלו, ד"ר וולטר. "אלה מבין היהודים שרצו להתבולל בישות לאומית אחרת הורשו מעכשיו לעשות זאת בגלוי ולא במחתרת ובדרכי שקר (...). יהודים שהרגישו עצמם חלק מהאוכלוסייה הכללית, להוציא את אמונתם הדתית, נהנו מהערכה בלתי מסויגת". והוא אינו מסתיר את גאוותו על תרומת הציונות לשיפור מצב יהודי התפוצות.

אף על פי שזאב ז'בוטינסקי לא האמין בסיכויי ההישרדות של המיעוטים היהודיים בגולה בעידן של לאומנות גואה במחצית הראשונה של המאה ה-20 הרי שהחזון ששיווה לנגד עיניו בעתיד לא היה רחוק מזה שתיאר שי.

לצד העמידה על זכות התפוצות היהודית לשגשוג, על העבודה לענן את ההתנגדות לכיבוש בלב האידיאולוגיה שלה

במאמרו מ-1912 בעיתון הרוסי "חדשות אודסה" כתב ז'בוטינסקי, כי "בזכות הגולה ההשפעה היהודית מורגשת כאלף מקומות בעת ובעונה אחת (...). לצד זוה של הגלות יש ערך משלו, ויש להוקיר אותו. מובן, החלקים הנפרדים של היהדות מפוצלים הם, חסר להם הרצון המלכה, יש לנו מושבות עצומות בכל העולם ואין לנו דבר הדומה למטרופולין, פריפריה ענקית ללא מרכז. את המרכז הזה יש ליצור באמצעות עבודה עיקשת ועקבית, בדמות של אוטונומיה לאומית טריטוריאלית: הוא יהיה בחינת מצבור של הגירה יהודית, מוקד התרכות היהודית, מעוז כוחו של כל העם היהודי. איזה חלק מהעם היהודי יתאסף וימצא מקום בו, האם יהיה זה שלישי, חצי, או שלושת רבעי העם – יהיה זה מגוון לנחש עכשיו. אבל דבר אחד ברור: בשביל מרכז חזק רצוי יהיה לשמר גם פריפריה חזקה, למטרופולין הומי אדם תהיינה אך מועילות מושבות הומות אדם, השזורות באורח הדוק לרוחבו ולאורכו של העולם. תודות להן המרכז היהודי העתידי יקבל השפעה פוליטית מיוחדת במינה, שתעלה רבות על כוחותיו המוחשיים משלו; אז היהדות תתפוס באמת מקום בולט בשורה של גורמים עולמיים."

כמאמר פתגם רוסי ידוע, החדש אינו ננו אלא הישן שנשכח. ואכן, החזון הציוני ה"חדש" של נחמן שי בדבר חיזוק יהדות התפוצות, איננו אלא שיבה לאחד מהיסודות הנשכחים – או מושכחים, למען הדיוק – של הציונות המדינית המקורית. אך לא תהיה זו שיבה מלאה, אם לא תכלול את החזרה למרכז רעיוני נוסף, שמבחינת הציונות המדינית עמד בויקה הדוקה לרעיון של תפוצה יהודית משגשגת, והוא: עקרון השוויון בין יהודים ללא-יהודים במדינת היהודים. "רק כשהרוב היהודי בפלשתינה גילה יחס סובלני כלפי המיעוטים בארצם, וזו גם שאר היהודים ליחס דומה בתפוצות, על פי עקרון ההזדוות המוסרית", הסביר ד"ר וולטר ב"אלטנוילנד" של הרצל איך סייעה הציונות המדינית לשיפור מעמד יהודי הגולה.

אכן, אבות הציונות המדינית היו משוכנעים בקיום של קשר עמוק בין מעמד הלא-יהודים במדינת היהודים למעמד היהודים במדינות מושבם בתפוצות וסברו, כי שוויון בין יהודים ללא-יהודים בכל תחומי החיים במדינה היהודית יקרין לטובה על מעמד התפוצות היהודיות במדינות לא-יהודיות.

על פי "עקרון ההזדוות המוסרית" ברור אפוא, כי קשר דומה ביחסי יהודים ושאנים יהודים במדינת ישראל ובעולם מתקיים גם בימים אלה, אולם במהופך: הדיכוי והשעבוד של העם הערבי הפלסטיני בידי מדינת ישראל גורם בעקיפין לכרסום במעמד ובביטחון של יהודי התפוצות ולהגברת העוינות כלפיהם.

נראה, כי שי ער לתקפות של עיקרון זה בימינו שכן הוא מזכיר במאמרו את המושך השליטה הישראלית בעם אחר בקשר לדילמות העומדות כיום לפני יהודי ארצות הברית, אך בכך אין די. על מפלגת העבודה, אשר שי הוא חלק ממנה, לענן באופן גלוי את ההתנגדות לכיבוש עם אחר בלב האידיאולוגיה שלה, לצד העמידה על זכות התפוצות היהודיות לשוויון ולשגשוג. עליה להציב חלופה רעיונית ציונית ברורה ונחרצת לפסודו-ציונות המתנחלית של גול, דיי כוי והשפלה של עם לא-יהודי, המיוצגת על ידי הראל ודומיו וגורמת לערעור הרסני ומתמשך של התשתיות המוסריות-המדיניות של הקיום היהודי בעולם המודרני.

יש לקוות, שבעידן החדש והמבטיח במפלגת העבודה – עידן מרב מיכאלי – תדע המפלגה לקדם את המשימה הרת הגורל הזאת.